

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΕΩΡΓΕΛΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΜΙΛΗ
ΚΙΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ

ΑΡΧΑΙΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΑ
(ΕΝΟΤΗΤΕΣ 11n & 12n)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Με ποιον τρόπο ορίζει την «πόλιν» ο Αριστοτέλης στην 11η ΕΝΟΤΗΤΑ;
2. Να συγκρίνετε τη θέση του Αριστοτέλη για τον άνθρωπο ως «φύσει ζῶν πολιτικόν» (12η ΕΝΟΤΗΤΑ) με τις απόψεις του Πρωταγόρα -και των σοφιστών γενικότερα- για το ίδιο ζήτημα, όπως διατυπώνονται στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο.
3. Για ποιο λόγο, κατά τον Αριστοτέλη αλλά και κάθε αρχαίο Έλληνα, η ηθική φιλοσοφία αποτελεί μέρος της πολιτικής;
4. **συνεστηκυϊαν, δοκοῦντος, στοχάζονται, κυριωτάτη:** Για καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις να γράψετε δύο ομόρριζους στη νέα ελληνική.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι με τον όρο πόλις οι αρχαίοι Έλληνες εννοούσαν αυτό που εμείς σήμερα ονομάζουμε «πολιτεία» ή «κράτος», δηλαδή την κυρίαρχη και ανεξάρτητη κρατική οντότητα. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Αριστοτέλους *Τοπικά*, 103 b 15: «ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ διαφορῶν ἐστίν»), για να οριστεί μια έννοια (π.χ. η έννοια *άνθρωπος*), θα πρέπει: α. να καθοριστεί το «προσεχές γένος» της, δηλαδή να προσδιοριστεί το πλησιέστερο σύνολο ομοειδών εννοιών στο οποίο αυτή ανήκει («προσεχές γένος» της έννοιας *άνθρωπος* είναι η έννοια *ζῶο*) και β. να εντοπιστεί η «ειδοποιός διαφορά» της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από όλες τις άλλες που ανήκουν στο ίδιο σύνολο ή «γένος» μ' εκείνη («ειδοποιός διαφορά» του ανθρώπου έναντι των υπόλοιπων όντων που ανήκουν στο ίδιο «γένος» μ' εκείνον είναι ο λόγος, η λογική. Επομένως, ο άνθρωπος μπορεί να οριστεί ως «ζῶον ἔλλογον»). Αυτή τη διαδικασία ακολουθεί ο Αριστοτέλης και στην 11η ΕΝΟΤΗΤΑ, προκειμένου να ορίσει την έννοια πόλις: αρχικά καθορίζει το «προσεχές γένος» της (*κοινωνία*, δηλ. συμβιωτική κοινότητα) και στη συνέχεια επισημαίνει μία από τις «ειδοποιούς διαφορές» της έναντι των υπόλοιπων ομογενών εννοιών («*τοῦ κυριωτάτου πάντων <τῶν ἀγαθῶν> στοχάζεται*», δηλ. ότι ο τελικός σκοπός της είναι η πραγμάτωση του ὑψίστου αγαθού για τον άνθρωπο, της εὐδαιμονίας). Ο πλήρης ορισμός της έννοιας πόλις θα δοθεί από τον Αριστοτέλη στις επόμενες ενότητες, όταν θα αναφερθούν και οι άλλες δύο «ειδοποιίαι διαφορές» της (η προέλευσή της από μικρότερες και ατελέστερες μορφές κοινωνικής συμβίωσης, την οίκιαν και την *κώμην*, και η ύπαρξη σε αυτήν πολιτεύματος). Σύμφωνα μάλιστα με τον Αριστοτέλη, η πόλις περικλείει μέσα της όλες τις άλλες συμβιωτικές κοινότητες («*πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας*»), οι οποίες αποτελούν υποσύνολά της, και συνάμα είναι αξιολογικά ανώτερη από εκείνες («*πασῶν κυριωτάτη*»). Αυτό σημαίνει ότι, κατά τον Σταγειρίτη φιλόσοφο, η πόλις είναι η αρτιότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης και ότι κάθε άλλη οντότητα μεγαλύτερης έκτασης από εκείνη (συμπολιτείες, ελληνικό έθνος, αυτοκρατορία Μεγάλου Αλεξάνδρου) δεν συνιστά συμβιωτική κοινότητα («*κοινωνία*»), αλλά χαλαρό άθροισμα ατόμων.
2. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει στη συγκεκριμένη ενότητα ότι ο άνθρωπος έχει τη φυσική τάση να συμβιώνει με άλλους ανθρώπους σε πολιτικές κοινότητες («*εἶναι ἓνα ὄν προορισμένο ἀπὸ τῆ φύσης νὰ ζεῖ σὲ πόλιν*»), αφού μόνο έτσι μπορεί να πραγματοποιήσει τον τελικό σκοπό της ύπαρξής του (*κατάκτηση τῆς ὑψίστης αὐτάρκειας / εὐδαιμονίας*) και να τελειοποιηθεί ως είδος. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, ο άνθρωπος είναι ατομικά ατελής, καθώς δεν μπορεί να εκπληρώσει από μόνος του ούτε τις στοιχειώδεις βιολογικές και βιοτικές ανάγκες του (αναπαραγωγή, αυτοσυντήρηση). Για τον λόγο αυτό, οδηγείται από τη φύση του στη συγκρότηση διαφόρων συμβιωτικών κοινοτήτων (*οἶκος, κώμη, πόλις*), προκειμένου μέσα από τη συλλογική διαβίωση να κατακτήσει το *εὖ ζῆν*, για το οποίο η ίδια η φύσις τον προόριζε. Με τη θέση του αυτή, ο Σταγειρίτης φιλόσοφος έρχεται σε αντίθεση με το σύνολο των εκπροσώπων του σοφιστικού κινήματος (Πρωταγόρας, Λυκόφρων, Ιππίας, Αντιφών), που υποστήριζαν ότι η συγκρότηση πόλεων έχει συμβατικό χαρακτήρα και ότι προέκυψε από την ανάγκη των ανθρώπων να ενωθούν μεταξύ τους, για να προστατευτούν αποτελεσματικότερα από τους κινδύνους της φύσης. Ορισμένοι μάλιστα από αυτούς (Καλλικλής, Αντιφών) ισχυριζονταν πως η πολιτική κοινωνία ήταν αντίθετη προς την ανθρώπινη φύση κι ότι παραβίαζε τη βαθύτερη ουσία της. Όλοι τους πάντως θεωρούσαν ότι ο άνθρωπος είναι και ως άτομο, ως μονάδα, ὄν πλήρες, ἄρτιο, ολοκληρωμένο. Αντίθετα, για τον Αριστοτέλη, όπως επισημάνθηκε, ο άνθρωπος είναι ατομικά ατελής και οδηγείται στην αρτίωσή του μέσα από τη συμβίωσή του με άλλους ανθρώπους.
3. Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου σελ. 178: «Η απάντηση του Αριστοτέλη στα ερωτήματα αυτά ... είναι στην πραγματικότητα μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας».
4. **συνεστηκυϊαν:** στάση, διάστημα **δοκοῦντος:** δόγμα, δοκίμιο **στοχάζονται:** στόχος, στοχασμός **κυριωτάτη:** κυριότητα, επικυριαρχία

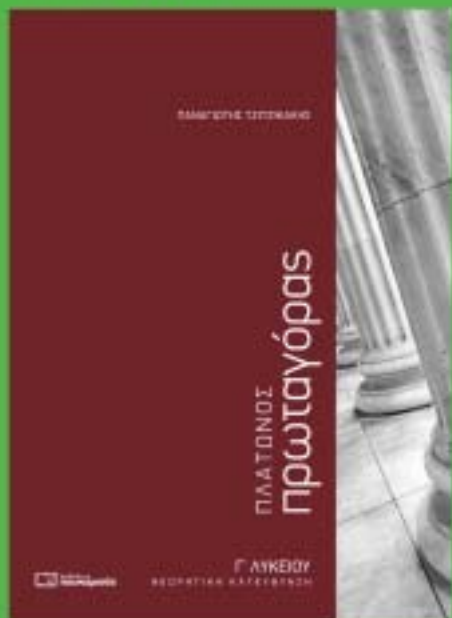
«ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως
τάξις τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν
καὶ μάλιστα τῆς κυρίας
πάντων»

κυκλοφορεῖ...

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Π. ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ

εκδόσεις
ΠΟΥΚΑΜΙΣΙΑΣ

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτωνος Πολιτεία 621 5c-d

Και οὕτως, ὦ Γλαύκων, ὁ μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο, καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν, ἂν πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς Λήθης ποταμὸν εὖ διαβησόμεθα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μιανθησόμεθα. Ἄλλ' ἂν ἐμοὶ πειθώμεθα, νομίζοντες ἀθάνατον ψυχὴν καὶ δυνατὴν πάντα μὲν κακὰ ἀνέχεσθαι, πάντα δὲ ἀγαθὰ, τῆς ἄνω ὁδοῦ ἀεὶ ἐξόμεθα καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ τρόπῳ ἐπιτηδεύσομεν, ἵνα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς φίλοι ὦμεν καὶ τοῖς θεοῖς, αὐτοῦ τε μένοντες ἐνθάδε, καὶ ἐπειδὴν τὰ ἄθλα αὐτῆς κομιζώμεθα, ὥσπερ οἱ νικηφόροι περιαιγιρόμενοι, καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν τῇ χιλιέτει πορεία, ἦν διεληλύθαμεν, εὖ πράττωμεν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το κείμενο που σας δίνεται.
2. α. **ἀθάνατον ψυχὴν, πάντα ἀγαθὰ, χιλιέτει πορεία:** Να μεταφέρετε τις συνεκφορές στη γενική πτώση του αντίθετου αριθμού.
β. Να γράψετε το ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται:
ἀπώλετο: το β' ενικό προστακτικής στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή
ἐξόμεθα: το γ' ενικό ευκτικής αορίστου β' ενεργητικής φωνής
μένοντες: τον ίδιο τύπο στο μέλλοντα
διεληλύθαμεν: το γ' πληθυντικό υποτακτικής ενεστώτα
3. α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις: ἐμοί, δυνατήν, ἀνέχεσθαι, παντί, μένοντες.
β. **«καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν, ἂν πειθώμεθα αὐτῷ»:** Να συμπτύξετε τη δευτερεύουσα πρόταση του αποσπάσματος στην αντίστοιχη μετοχή.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ἐτσι λοιπόν, Γλαύκωνα, η ιστορία αυτή διασώθηκε και δεν χάθηκε και θα μπορούσε να σώσει κι εμάς αν την πιστέψουμε, και θα διαβούμε τότε καλά το ποτάμι της Λησμονιάς και δεν θα μιανθεί η ψυχή μας. Αν ακολουθήσουμε λοιπόν τη συμβουλή μου και θεωρήσουμε ότι η ψυχή είναι αθάνατη και ότι μπορεί να υπομένει όλα τα άσχημα, αλλά και όλα τα καλά, δεν θα ξεφύγουμε ποτέ από το δρόμο που οδηγεί προς τα πάνω και θα ασχολούμαστε με κάθε τρόπο με τη δικαιοσύνη και τη φρόνηση, για να είμαστε και μεταξύ μας και με τους θεούς φίλοι, και όσο θα παραμένουμε πάνω στη γη αλλά και έπειτα, όταν θα λάβουμε την ανταμοιβή μας, όπως ακριβώς οι αθλητές που νίκησαν και δέχονται από παντού τα έπαθλα, και εδώ και στη χιλιόχρονη πορεία, την οποία αναπτύξαμε διεξοδικά, να ευτυχούμε.
2. α.
ἀθάνατον ψυχὴν: ἀθανάτων ψυχῶν
πάντα ἀγαθὰ: παντὸς ἀγαθοῦ
χιλιέτει πορεία: χιλιετῶν πορειῶν
β.
ἀπώλετο: ἀπολοῦ
ἐξόμεθα: σχοίη
μένοντες: μενοῦντες
διεληλύθαμεν: δῖωσι(ν)
3. α.
ἐμοί: αντικείμενο του ρ. «πειθώμεθα»
δυνατήν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «ψυχὴν» μέσω του συνδετικού «νομίζοντες»
ἀνέχεσθαι: απαρέμφατο της αναφοράς από το «δυνατήν»
παντί: κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «τρόπῳ»
μένοντες: επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος («ἡμεῖς»), λειτουργεί συντακτικά ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου.
β.
καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν **πειθόμενους** αὐτῷ.

ΑΝΤΙΦΩΝ
(5ος αιώνας π.Χ)

Αθηναίος σοφιστής φιλόσοφος με απόψεις για τους νόμους και τη διάρθρωση των κοινωνιών, που επιτρέπουν στους σύγχρονους αναλυτές να τον κατατάξουν στους πρόδρομους θεωρητικούς του αναρχισμού. Πράγματι μέσα από τα διασωθέντα έργα του (στη φωτογραφία μέρος αρχαίου παπύρου με αντιγραφή δικού του χειμένου) αποπνέει αποστροφή προς τους νόμους της πολιτείας και αποθέωση των νόμων της φύσης και της κοινοβιακής ζωής. Συγκεκριμένα ο Αντιφών στο έργο «Περί αληθείας» διδάσκει πως η αλήθεια βρίσκεται στην αρμονία των νόμων της φύσης που καταργούν τις εθνικές και κοινωνικές διακρίσεις και στέκονται πάνω από τους νόμους της πολιτείας, οι οποίοι δεν είναι παρά αμοιβαίες συμφωνίες ανθρώπων. Στο έργο «Περί ομονοίας» ο Αντιφών συνιστά την κοινή ζωή και τη συμφωνία ιδεών και αντιλήψεων υπό την ισότητα που υπαγορεύει η φυσική δικαιοσύνη. Δέχεται δε ως παιδεία το είδος της που επιδρά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και προσφέρει στον άνθρωπο τις αναγκαίες αντιστάσεις απέναντι σε αλλοτριωτικούς παράγοντες. Από το τρίτο έργο του, τον «Πολιτικό» έχουν διασωθεί μόνο σποραδικά αποσπάσματα.

